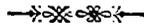

চিকৰ্ পতি নিকৰ্ পতি ।

শ্ৰীলক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা প্ৰণীত ।

৩৩ নং কেনিং ষ্ট্ৰীট,
টিম্বৰ এণ্ড ফোৰ এজেণ্ডিবপৰা
গ্ৰন্থকাৰৰ দ্বাৰাই প্ৰকাশিত ।

কলিকাতা ।

পুহ ১৮৫৫ শক । ডিচেম্বৰ ১৯১৩ খৃষ্টাব্দ ।

বেচ ॥০ জানা মাগোন ।

কলিকাতা :

৯১ নং দ্বারকানাথ ঠাকুর লেন,

“পুণ্য ঘর” হইতে

শ্রীএবাদত আলি খাঁ দ্বারা মুদ্রিত ।

অৰ্পণ ।

স্নেহাস্পদ শ্ৰীমান যতীন্দ্ৰনাথ ছুৰৰাৰ

হাতত .

চিকৰ্‌পতি নিকৰ্‌পতি

দিলেঁ ।

প্ৰস্থকাৰ ।

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি।

প্ৰথম দৰ্শন।

বিচাৰালয়।

দৰ্শমহা নোখোৱা বিচাৰক—ঘিণাবাম বৰুৱা,
আৰু মিনাবাম শৰ্মা।

আচামী—চিকৰ্পতি বৰচোৰ।

গুচৰীয়া—বেথাই হাজৰিকা।

বেথাইৰ ঘৈণীয়েক বেথাইব পিছফালে থিয়।

ঘিণাবাম। ইয়াক হলফ দিয়া হল নে ?

চিৰস্তাদাৰ। (বেথাইক) হলফ কৰ,—মই যি কৰ সঁচা কৰ

কোনো কথা মুলুকাত্ত।

চিকৰ্পাত ১নকৰ্পাত ।

বেথাই। কিয় নো লুকাম দেও হে ? মই জানো কিবা গভা-
ইত ? সৌ সি হে চোব, তৰ্কি হে সেইদবে কব লাগে।

চিবস্তাদাৰ। তই মোক শিকাব নালাগে ; মই যি কৈছোঁ তাকে
ক, আন কথা নকৰি।

বেথাই। তুমি কলেই হব নে কি ? মোবে বস্ত চুব কৰিব, আন
ময়েই ঘূৰি চোব হম, গভাইত হম নে কি ? কথামথা বঢ়িয়
হৈছে দেখিছোঁ !

বিশাৰাম। বেছি কথা নকৰি ; হজফ খা। চিবস্তাদাবে যি
কৈছে তাকে ক। কব লাগিব।

বেথাই। আও ! চোব ধৰি গিৰিহঁত হে চোব পৰিলোঁ হবলা !
বাকু কি কব লাগে, কি হালোফুৰে খাব লাগে কোৰাঁ,
খাই থঙ।

চিবস্তাদাৰ। ক, মই যি কম সঁচা কম ; কোনো কথা গোপন
নকৰোঁ।

বেথাই। আপুনি গোপ কথাষাৰ নো কি বুলিছে, ভাঙি কৈ
দিয়ক, তেহে হালোপ খাব পাৰিম। গোপ মানে যদি গাপ
দিয়া বুলিছে, তেন্তে মই সেই কামত নাই। জাল গাপ
দিয়া কাম মাছ-মৰা মাছ-বেচা মানুহৰ হে।

বিশাৰাম। হেব তই দেখোন বৰ চতুৰ হৈছ একা ? এইখন
ৰজাৰ আদালত বুলি তই জনা নাই নে ? বোলোঁ এতিয়াই
হজফ খা ; নহলে শাস্তি পাবি। পেচুকাৰে যিহকে কবটল
তাকে কব লাগিব।

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

৩

বেথাই । কব লাগিব যদি কওঁ । তেওঁ সেইফাকি কি কৈছে
আকৌ মাতক, মইও মাতৌ, মাতি হালোপ নে কি থাওঁ ।

[হলফ লয় ।

ঘিণাবাম । আসামীক চিন ?

বেথাই । নিচিনিবলৈ হৈছে কি ? তাক আজি তিনি পুরুষ-
পৰা মই চিনো,—বাপেকক চিনো, তাক চিনো, তাৰ
পুতেককো চিনো । এটাইখন চোৰ, আৰু চোৰৰ লৰা
চোৰ ।

ঘিণাবাম । ই কি কবিলে ক ?

বেথাই । কি কবিলে ? হতচিৰী হোৱা, জ্বনিত যোৱাই মোৰ
সৰ্পনাশ কবিলে । পানী খোৱা লোটা এটা আছিল, তাকে
চুৰ কৰি নি পানীখোৱাব ভিকাচন ভাঙিলে ।

ঘিণাবাম । কৈ যা, কৈ যা, ।

বেথাই । যাম ক'লৈ ? বজাৰ কছাবিত গোচৰ কৰিবলৈ আহি-
ছোঁ, গোচৰ শুধি পুছি যি হয় কবক । মোৰ ওপৰত
ইমানটক বেকা হৈ লাগিলে কেনেকৈ চলিব ।

[মিনাবামৰ ফালে সতৃষ্ণ নৱনে চায় ।

টেকেলা । (বেথাইক ডবিয়াই) বেছি কথা হাকিমৰ আগত
কব নাপায় । হাকিমে যি শুধিছে তাৰ উত্তৰ দে ।

বেথাই । বেছি কথা নো কত কলৌ ঐ ? সহস্ৰগাঠিৰ ওলত
ধাকি মোৰ নো সবহ কথাৰ সন্ধানখন কি ? তহে টেকেলা
হলি বুলি ভাল মানুহক এইদৰে ডবিয়াই হকিয়াই নো ক

৪

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

কব পাৰ নে ? (মিনাবাম হাকিমৰ মুখলৈ চাই) দেউতা
ঈশ্বৰ !—

(বিচাৰক, পেচুকাৰ, টেকেলা, সকলোৱে চুপ চুপ কৰে ।)

চুপ যদি চুপ । মোৰ মুখখন সী থব লাগে যদি থলোঁ সী ।
চোৰে মোৰ পানীখোঁৱা লোটাটো নিলে, তোমালোক সকলোৱে
গোটখাই মোৰ মুখৰ মাতৰাকো নিব খুজিছা নিয়া । কিন্তু
হাকিমৰপৰা কেলেহৰা টেকেলাটোকে সকলোৱে মুঠ বান্ধি
বেথাই হাজৰিকাক এইদৰে লঘু কৰিব নালাগিছিল । গেলেকি
গাৰ'ৰ বেথাই হাজৰিকাও নিজৰ দেশত এটা মাতঃস্বৰ লোক,
এতিয়া পৰদেশত মৰ-ভেশ হৈছে যদিও । কৰাইক; গোসাঁয়ে
দেখিব ।

পেচুকাৰ । তোৰ নাম কি ?

বেথাই । অ তুমি গুৰিতে ধৰিলা ? ধৰ' । মোৰ নামটো
বেথাবাম হাজৰিকা । স্বৰ গেলেকি গাৰ'ত ।

পেচুকাৰ । তোৰ বাপেৰ নাম কি ?

বেথাই । কিয়, মোৰ বোপাইৰ নামটো তোমাক কিয় ? মোৰ
বুপা-ককাক উকটিলেছে তোমাৰ সন্তোষ লাগিব নে কি ?
লোটাটো জানো মোৰ বোপাইৰ ? লোটাটো মোৰহে, মোৰ
বোপাইৰ নহয় দেও হে ।

পেচুকাৰ । তোৰ বুলি বুলিছোঁ; তথাপি তোৰ বাপেৰ
নামটো কব লাগিব ।

বেথাই। তোমাৰ কথাতে বেথাই হাজৰিকাই তাৰ বুৰা কাক
লুঘালে।

পেচুকাৰ। ক, কব লাগিব।

বেথাই। বলাংকাৰ নে কি ? নকও, নাপায় কব। আমাৰ
গাৰত কোনেও বাপেকৰ নাম নাকাঢ়ে। তোমালোকৰ
নগৰত তেনে দস্তৰ থাকিলে থাকিব পাৰে।

পেচুকাৰ। তই দিগু নকৰিবি। ক, কব লাগিব।

বেথাই। তুমি চোন তোমাৰ আগুটিৰ নামটো কিবাবোলেনে
এই সমজ্যাৰ মাজতে কোৱাঁ, সকলো সভাসদে শুনক।
অ, মই নিশকতীয়া দেখি চল পাই মোক হেঁচা মাৰি
ধৰিছা ?

পেচুকাৰ। (টেকেলাটল চাই) এই মানুহটোৱে বৰ দিগুদাৰি
কৰিছে; ই যদি ইয়াৰ বাপেকৰ নাম নকয়, তেন্তে ইয়াক
ধৰি হাজোতলৈ লৈ যা।

বেথাই। নালাগে মোক হাজোতলৈ নিব দেও হে। চোৰ
কৰবাত থাকিল, এতিয়া গিৰিহঁতহে হাজোতলৈ যাব লগীয়া
হল! (মিনাবামলৈ চাই) আমাৰ ইজনা হাকিমে দেখোন
মোৰ হকে একাষাবো নামাতে! মোক হাজোতলৈ নে
জেবেঙা পথাৰলৈ নি আঁতালেহে তেখেতে মুখ মেলিব
হবলা; এতিয়া দেখোন গজালি থৈছে! কপাল! আজি
মই ঘৰৰপৰা ওলাই আহোঁতেই মোৰ বাওঁ-চকুটো লবিছিল,
তেতিয়াই মই বুজিছিলোঁ, আজি ভাল-কুৰা সৰি

দেউতা হে অহা। দেউতা, মই সহিতে কৈছোঁ, মই মোৰ বোপাইৰ নাওটো নাজানো। সন্ধাতে মোৰ বোপাই ঢুকাল; আইৰ মুখেও মই বোপাইৰ নামটো শুনা নাছিলোঁ। (হাত ফোৰ কৈ) হে মোৰ দেউতা! ফপহতা বাজে কথাত উৰ্ত্তা ধৰি থাকি মোৰ গোচৰখনত জেঙা নলগাব। মই মনত বৰ বেজাই পাই হে গোচৰ কবিলে আহিছোঁ। মই দাস্তে-তৃণ-ধৰি চুলি-ছিঙি-কাতৰ-কৰি মাতিছোঁ মোৰ দেউতা সকল!

বিণাৰাম। ক, কেনেকৈ ই তোৰ লোটা চুব কবিলে?
 বেপাই। দেউতা ঈশ্বৰ, ই বৰ চোৰ। লোকে বাতি হে চুব কৰে, ই দিন হুপবতে কৰে। কালি দিনৰ দুপৰীয়া বেলিকা মই মোৰ ঘৰৰ আগ-চোতালতে খস্কেকমান বহি আছিলোঁ। ঘৰৰ বৈশীজনীক কলোঁ, মোক পানী এলোটা আনি দে, গিন্ধাহ লাগিছে। তাই মোৰ সৰ্ধৈবৰীয়া কাঁহৰ লোটাটোৰে মোক পানী এলোটা আনি দিলে। মই চক্ চক্ কৰে পানীলোটা খাই লোটাটো আগতে থৈছোঁ, এনেতে দেখিলোঁ, শালিকা এহালৰ জোটাগুটি লাগিল। শালিকা-হালৰ জোটাগুটিখন মই চাই থাকোঁতেই ঠিক এনে সময়তে সৌ বাবে-খোৱা মোৰ ওচৰত ওলাল গৈ। তাক দেখিয়েই মোৰ বুকখন চিপিং কৰে বাজি উঠিল, ভাবিলোঁ আজি বাবে-খোৱা ওলাইছেহি যেতিয়া সি কিবা এটা কৰি হে যাব। সি মোৰ আগত ই কথা, সি কথা, বাজতগণৰ

কথা উলিয়াবলৈ ধৰিলে, মইও মোৰ মনতে খুটিনাী 'ও
 লৈ হ' হ' বুলি তাৰ কথা শলাগি যাবলৈ ধৰিলোঁ। এনেতে
 এবাৰ সি মোক কলে—'হাজৰিকা, আজি কালি ইয়াত
 বৰ চোৰৰ প্ৰতাপ হৈছে; মানুহৰ আগবেপৰা চোৰে বস্ত
 চুৰ কৰি নিয়ে। সিদিনা এটা চোৰে বঙামুৱাৰ আগবেপৰা
 তাৰ পানীখোৱা লোটাটো লৈ গুচি গল। তুমি দেখিলে
 বিশ্বয় মানিবা, চোৰটোৱে কেনেকৈ লোটাটো নিলে মই
 দেখুৱাওঁ চোৱাঁ।' এই বুলি এই বাৰেখোৱাই লাহেকৈ
 'এডেও ছুডেও, এইহে লোটা নিবৰ চেণ্ড' বুলি কৈ, মোৰ
 লোটাটো মোৰ আগবেপৰা লৈ ভো-ভো-কৰে গুচি গল,
 মই ভেৰা লাগি চাই থাকিলোঁ। সি কিছুমান দূৰ গলত
 হে মোৰ গাটলৈ চেতন আহিল। তেতিয়া তাৰ পিছে পিছে
 মই লৰ ধৰিলোঁ। কিন্তু, কত তাক ধৰিবলৈ পাওঁ, সি লৰি
 মই চকুৰে নেদেখা হল। শেহত মই বিবুধি হৈ কোটো-
 ৱালৰ আগত গোচৰ দিলোঁ গৈ। কোটোৱালে উঠনশত-
 বা-বোলাই মোৰ ওপৰত হে জলিপকি উঠিল! কোটোৱালে
 কলে 'মই তোৰ বাপেৰৰ ঘৰৰ বহতীয়া নে কি যে তোক
 চোৰ ধৰি দিব লাগিব?' মই অনেক কাবোঁ-কোকালিকৈ
 তাক আধলি এটা যাতিলতহে, তাকে লৈ সি চোচা পৰি
 কলে 'বাৰু ধৰিব লাগে যদি তই চোৰটো মোক দেখুৱাই
 দে।' মই কলোঁ, সি পলাই গল, মই তাক দেখুৱাই দিবলৈ
 কত পাম? মই তাক চিনি পাওঁ, তাৰ নাম চিকৰ পতি।

চিকৰ্পাতামৰুশ্ৰী

কিৰি পিছত দেখিছোঁ কোটোৱালে চোৰ ধৰি আনি দেউতা
সকলৰ আগত হাজিৰ কৰি দিছে। এই সোপাই কথা,
এই সোপাই বতৰা। এতিয়া দেউতাসকলে যি ভাল বুজ
কৰক। মই ছখীয়া মানুহ। (মিনাৰামলৈ চাই) আপুনি
দেখোন মোৰ ফলীয়া হৈ একেৰাবেকে নমতা হল ? মিছাতে
বোমাছৰ বাকলি যেন এমুঠি বগা চিকাকৰুপ—

(বৈণীয়েকে পিছফালৰপৰা—মনে মনে থাকী, মনে মনে
থাকী, সেইবোৰ উলিয়াব নেপায়।)

কিনো এইজনীয়ে পিছ ফালৰপৰা আজুৰি-পিজুৰি কেপু-
কেপাই থাকে ঐ ! মনে মনে থাকিব লাগে যদি থাকিলোঁ যা।
হতচিৰীহীতী, চিকৰ্পতি কেনে টেঙৰ তই নেদেখিলি নে ?
তাৰ দৰে যদি আমিও সিজনক নধৰি ইজন হাকিমক ধৰিলোঁ
হেঁতেন—

পেচুকাৰ।—চুপ, চুপ, আদালতত বাহিৰা কথা পাতিব নাপায় ;
হাকিমে যি শুধিছে তাৰে হে মাথোন জবাব দিব পায়।
বেথাই। বাকু, বাকু। হাকিমে নো আকু কি শুধিব খুজিছে
শোধক, মই কব পোৱাখিনিটলৈকে কৈ থাকিম।

মিনাৰাম শৰ্ম্মা হাকিম। (আচামী চিকৰ্পতিক) তোৰ কচুৰ
হৈছে নে ?

চিকৰ্পতি। (হাতযোৰটেক) দেউতা, মোৰ কচুৰ হবলৈ কি
হৈছে ?

শৰ্ম্মা হাকিম। (বেথাইৰ পিছ ফালৰপৰা) কটা চোৰ !

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

নো কিয় ? কেপ্কেপাই আছ কেটলৈ ? কাছাবীত হাকিমৰ
আগত যিহকে পায় তাকে কব নাপায় ।

ঘিণাবাম । (বেথাইক) তোৰ সাক্ষী আছে নে ?

বেথাই । সাক্ষী মই কত পান ? যদি আগেয়ে জানিলোহেঁতেন,
যে ই চুব কবিবলৈ আহিব, তেতিয়া জনচেবেক ওচৰ-
চুবীয়াক মাতি আনি ওচৰতে বহুৱাই থলোহেঁতেন ।

শৈশীয়েক । (পিছফালৰপৰা) গোসাঁই সাক্ষী । নেদেখাজন
স্পৰ সাক্ষী । জোন বেলি সাক্ষী !

পেচ্কাৰ । চুপ ! চুপ ! আকৌ তই কথা কৈছে ?

মিনাবাম । তই নো মনে মনে থাকিব নোৱাৰ কিয়, হেৰ
এইজনী ?

শৈশীয়েক । ময়ে নো ছৰাৰ এৰাৰ নামাতিলে কোনে মাতিব ?
আপুনি তো আমাৰ হকে নমতাই হল । মাথোন মোক
চুপ চুপ কবি চুপচুপাই আছে ! সেইদেখিয়েই মই মনে
জানিয়েই গজাবাম উকিলক ধৰেঁ । বুলিছিলোঁ ; আপুনিয়েই
কলে,—নালাগে উকিলক পইচাকেইটা দিব, সেই কেইটা
মোকে— ।

পেচ্কাৰ । চুপ ! চুপ ! বকুবক নকৰিবি ! নহলে এইবাৰ তই
হাজোতলৈ যাব লাগিব ।

শৈশীয়েক । বাক, নামাতো দিয়া । কৰিলোঁ চুপ । চুপতে
যদি কিবা গুটা ধবে ধবক । অবলা তিৰুতাক হাজোতলৈ
পঠিয়াম বুলি ছমিয়াই থাকিব নেলাগে !

(গোচৰৰ বায় ।)

ঘিণাবাম । (মিনাবামটল চাই) ই চুব কৰাৰ প্ৰমাণ নাই ;
সেইদেখি ইয়াক খালাচ দিয়া যাওক ।

মিনাবাম । গোচৰ সম্পূৰ্ণ প্ৰমাণ হৈছে । আচামীক ফাটেক
দিব লাগে ।

ঘিণাবাম । প্ৰমাণ নাই, মই ফাটেক দিওঁ কেনেকৈ ?

মিনাবাম । শুচবীয়াই হগফ লৈ আদালতত কৈছে যেতিয়া
তাৰ ওপৰত আৰু কি প্ৰমাণ লাগিছে ? আচামী তো নাম-
ফটা চোব । এনে চোবক দণ্ড দিবলৈ আৰু প্ৰমাণ বিচাৰিব
লাগে নে ?

ঘিণাবাম । আচামী নাম-ফটা চোব হব পাৰে ; কিন্তু এই
গোচৰ হলে ফৰিয়াদীয়ে প্ৰমাণ কৰিব নোৱাৰিলে । সেই
দেখি মই আচামীক দণ্ড দিব নোৱাৰোঁ ।

মিনাবাম । মই হলে দণ্ড নিদি খালাচ দিব নোৱাৰোঁ । আৰু
আপুনি দিলেও মই সেই ৰায়ত চহি দিব নোৱাৰোঁ ।

ঘিণাবাম । আপুনি চহি দিয়ক নিদিয়ক, মই হলে খালাচ দিম ।

মিনাবাম । মই হলে দণ্ড দিম । নহলে উঠিলোঁ ।

[মিনাবাম হাকিম এজালাচৰপৰা উঠি
ছৰাবমুখ পায় গৈ । পিছে পিছে
পেচ্কাৰ যায় ।

পেচ্কাৰ । ধৰ্ম্মতাব, আহক নাযাব । এজালাচৰপৰা এইদৰে
ঘোৱাটো ভাল নহয় ।

চিকিৎসাপতি নিকৰ্পাত

মিনাবাম। মই যদি এজালাতে বহিব লাগে তেন্তে বেলেগে
বান্ধ দিম।

পেচ্কাৰ। বেলেগেই দিব আহক।

[মিনাবামৰ পুনৰ আসন গ্ৰহণ।]

ঘিণাবাম। মইও স্কীয়াটক বায় দিম।

[ছগো ছখন কাকত লেখে।]

মিনাবাম। আচামীৰ ছ মাহ কঠোৰ পৰিশ্ৰমেৰে ফাটকা।

ঘিণাবাম। আচামী খালাচ।

পেচ্কাৰ। এই গোচৰৰ নথি বাস্তববাবৰ প্রধান বিচাৰকৰ
ওচৰলৈ যাব। তাত আচামীৰ পুনৰ্ৰিচাৰ হব। ধৰ্ম্মীয়তাৰ,
আচামীক জামিনত এৰি দিবলৈ হুকুম দিয়ক।

হইজন হাকিম। দিলে।

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি :

বিশ্বেশ্বৰ। আপোনাৰ নিচিনা যোগ্য লোকে এই বিষয়টো
হাতত নলয় কিয় ? নিশ্চয় তেতিয়া সঁচা কথা ওলাব।

গঙ্গাবাম। সময় কত ? তথাপি বাইজে লবলৈ কলে পিছ
নোহোঁহকোঁ। বাইজে হুকুম দিলে মই মোৰ সকলো সুখ,
সকলো কাম কাতিতৈ থৈ, সৌ বাঢ়নীটাৰ লৈ এই ঘৰটো
সাৰিবলৈকো সাজু আছোঁ, সেইটো তুমি জানা নে ?

সৰুৰাম ববা। ধস্ত ! ধস্ত ! আমাৰ বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ নিচিনা
আৰু এজন লোক আমাৰ ছথীয়া আসাম দেশত ওলালেই
মাতৃভূমিৰ উদ্ধাৰ হব।

বিশ্বেশ্বৰ। (মুখ ফিৰাই লাহেকৈ) এবা, মাতৃভূমিখনৰ শুলি-
মাকটি গুটি সি চাফ হব।

গঙ্গাবাম। সঁচা কথা কবলৈ কি ; তুমি গুৰুৰ কথা শুধিছা ;
মই শঙ্কৰী গুৰুক সমুলী বিশ্বাস নকৰোঁ।

বিশ্বেশ্বৰ। কিয় ?

গঙ্গাচৰণ। কাৰণ, তামোল গছজোপা থিয়।

বিশ্বেশ্বৰ। অ এই কাৰণ !—বুজিলোঁ এতিয়া।

[তাচ্ছিল্যভাৱে বিশ্বেশ্বৰ উকিলৰ প্ৰস্থান।

গঙ্গাবাম। এই পিলিকা লবাখনে ছপাত আইন মুখস্থ কৰি
উকিল হৈ আহি পৃথিবীখন কুটাগছ যেন দেখিছে। আমি
ডাঢ়ি চুলি পকালোঁ, আমাক মানুহ যেনকে নেদেখে।
অধৰমী ! গৰ্ভ — !

টিকুৰুপতি নিকৰুপতি ।

তিতাবাম । হয় দেউতা, হয় দেউতা ! এইখন ভচ্‌ম হব
দেউতা । বিদা বুদ্ধি মান মৰ্ঘাতেবে এইখন কোনো কালে
দেউতাৰ ওচৰ চাপিব নোৱাৰে ।

সৰুৰাম । অ, ডাঙৰীয়া, আমাৰ দেশৰ সেই বঘুৰাম বৰুৱা
কালি ইয়াতলৈ আহিছে । সত্য এখন পাতি তেওঁক জল-
পানপাতি এটা খুৱাই মান ধৰিব লাগিল । তালৈকে আমি
পঁচা তুলিবৰ কাৰবাৰ কৰিছোঁহঁক । আপোনাৰ ওচৰ-
লৈকে আজি গধূলি বিশ্বেষ্বৰেবে সৈতে মই আহিম ।
আপুনি আমাৰ দেশৰ মুখিয়াল শ্ৰেষ্ঠ লোক ; আপুনি
কাৰ্য্যটো ভালকৈ সম্পাদন কৰাব লাগে ।

তিতাবাম । বঘুৰাম বৰুৱাই নো কত কি “কিল্লা ফতে” কৰি
আছিল যে তেওঁক সৰাহ পাতি জলপান খুৱাব লগা হল ?

গঙ্গাৰাম । একো “কিল্লা ফতে” কৰা নাই । বিদেশত আসামৰ
নামটোহে ফটাই আহিছে হেনো । কিয়, তুমি জানো
তাৰ মাত শুনা নাই ?

তিতাবাম । নাই শুনা দেউতা, নাই শুনা । আজিকালি বয়স
হৈ মোৰ কাণ দুখন অলপ গধুৰ হৈছে । তেওঁ কি কৰিলে
কওকচোন, শুনোৱেই ?

গঙ্গাৰাম । আমাৰ বৰাই কওক শুনা ।

তিতাবাম । বৰা ডাঙৰীয়া, কওকচোন কওক, আমিও শুনি
থওঁ, শুনি এই ছাল-ছিগাবো জীয়েকটো মাৰ্থক হওক ।

টিকৰ্পতি নিকৰ্পতি

সক্ৰবাম। তুমি নাই শুনা যদি ছুণনাই ভাল; কাৰণ, তোমাৰ কাণৰ হে যি গতি হৈছে বুলি তুমি কৈছা, এতিয়াও যে তুমি শুনিবা সেইটো মোৰ বিশ্বাস নহয়।

গঙ্গাবাম। তেস্তে শুনা মইয়ে কওঁ। তেওঁ দিল্লীৰ বাদশ্বাহৰ সভালৈ আমাৰ দেশৰ প্ৰতিনিধি সভ্য হৈ গৈছিল। তাত তেওঁ কি কৰিলে, কেনেকৈ আমাৰ দেশৰ বব হিলৈটোকে কেইজাই মাৰিলে মই কব নোৱাৰোঁ; তোমাৰ ববাইহে সেইটো জানে। অৱশ্যে হিলৈৰ মাত শুনাসকলে তেওঁৰ মান ধৰে, তেওঁক লৈ ববসভাহ গায়, ছচৰি গায়, গাব পাৰে; সেইটো বেয়া নহয়; আৰু সেই কাৰ্য্যত মোৰ মহামুভূতি যে নাই এনেও নহয়; কিন্তু আমি বুঢ়া মানুহ, আমাক বাদ দিলেই ভাল নহয় জানো?

সক্ৰবাম। এইটো কি কথা ডাঙৰীয়া? আপুনি নগলে আমাৰ সভা হবই নোৱাৰে। আপুনি আমাৰ ভিতৰত ববমুৰীয়া, সৰ্ব্ব প্ৰকাৰে দেশৰ নাৱক, আপুনি সেই সভাত নাথাকিলে সভাই বাজী হব।

তিতাবাম। যদি সেইটো জানিছে, তেস্তে নো আমাৰ ডাঙৰীয়া থাকোঁতে তেখেতক দিল্লীৰ বাদশ্বাহৰ সভালৈ নপঠিয়াই থাকে-তাকে আপোনাসকলে পঠিয়াইছিল কিয়? আমাৰ ডাঙৰীয়া নথকা দিল্লীৰ সভাখন নো বাজী নোহোৱাকৈ মাৰিল কেনেকৈ? এই কথাৰাৱ দুখীয়াক বুজাই দিয়ক চোন?

নিকৰ্ণপতি নিকৰ্ণপতি ।

গঙ্গাবাম । থাকাঁ, থাকাঁ, তুমি মনে মনে থাকাঁ তিতাবাম ।
এতিয়া সেইবোৰ উজ্জ্বলি তৰ্ক-বিতৰ্ক কৰি কি লাভ ?
(সৰুৰামটল চাই) বোলোঁ, মই নোহোৱাকৈও আজি
কালি তোমালোকৰ অনেক সভা সমিতি হৈ আছে ; মোক
নো কেটলৈ ?

তিতাবাম । (সৰুৰামটল চাই) অ আপোনাসকলে মুকুতা এৰি
শোফুতা চিনিছে ! আপোনাসকলে আমাৰ ডাঙৰীয়া হেন
জ্ঞানবন্ত মাইনবন্ত লোকক আজিলৈকে নিচিনি খপ্জপাই
কুৰে । এতিয়া টানত পৰিলে আপোনাসকলক ডাঙৰীয়াক
লাগে । পইচা দিবৰ বেলিকা ডাঙৰীয়াৰ ছু ! আমাৰ
দেশখন এইদৰেই তললৈ গল । সেইদেখিহে কথাত কৰ
বোলে “ভালেহে জানে ভালব মোগ ।”

গঙ্গাবাম । তিতাবাম, তুমি নো মনে মনে নাথাক কিয় হেঁ ?

তিতাবাম । এনেবোৰ অইনাই কথা দেখি শুনি নো কেনেকৈ
মনে মনে থাকোঁ ডাঙৰীয়া ? মোৰ জিতাই নামানে নহয় ।
সেইদেখি কথাত কয়—“হাৰ নাইকিয়া জিভা, মাতে
কিবা কিবা ।”

সৰুৰাম । নহয়, নহয়, ডাঙৰীয়া, আপুনি সভালৈ আহিব ।
কাইলৈকে সভাখন পতা হৈছে । আপোনাত হে আমাৰ
সৰ্বভাৰসা ।

গঙ্গাবাম । মোৰ গা ভাল নহয় ; বাকু চেষ্টা কৰি চোৱা যাব ।

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

১৯

সৰুৰাম । চেষ্টা কৰি চালে নহয়, আহিবই লাগিব ।

[সৰুৰামৰ প্ৰস্থান ।

গঙ্গাৰাম । তিতাবাম, তুমিও যেনে । মোৰ এতিয়া কেচুৱা
লৰাৰ সৰাহত হোৱা দিবৰ দিন আহিছে !

তিতাবাম । আপুনি নাৰাব দেউতা । আপোনাক দিল্লীলৈ
নপঠিয়াই এই উতলুৱাখনে যেনেকৈ অমৰ্য্যাত কৰিলে,
আপুনি নহলে নো সিহঁতে কেনেকৈ সৰাহ পাতে চাওঁ-
য়েইচোন ।

হেমোৰাম । অ এটা কথা ডাঙৰীয়াক শোধোঁ বুলিছিলোঁ ।
আজিকালি জনচেষ্টেক পড়িত ওলাইছে, তেওঁলোকৰ
মতে হেনো উজনিৰ কাশীত চলি থকা সংস্কৃত ভাষাটো
অশুদ্ধ ; ভাটীৰ কুমাৰিকা অন্তৰীপত চলা সংস্কৃতটোহে
শুদ্ধ ; আৰু সেই মতে কাশীৰ সংস্কৃতটোও শুধ কৰিব
লাগে । ডাঙৰীয়াই কি কয় ?

তিতাবাম । আমাৰ ডাঙৰীয়াই ইমানবিলাক সঙহুকৃত্য পঢ়িলে!
ডাঙৰীয়াই নাজানিবৰ কি কাৰণ আছে ? কওকচোন
ডাঙৰীয়া কওক, এইটো নো আকৌ কি চো উঠিল ।

গঙ্গাৰাম । এ তিতাবাম, তুমি দেখিহে এইধাৰ কথা কৈ এনে-
কৈ কৈছা ; আজিকালিৰ অহঙ্কাৰী ডেকালৰাৰ আগত
আমাৰ কথাৰ মূল্যই নাই । সেইদেখি কোনো কথাতে
আমি নমতাই হলোঁ ; য়েয়ে যি কয় কৈ থাওক ।

তিতাবাম । নহয় ডাঙৰীয়া, সঙহুকৃত্যৰ বিষয়ে ডাঙৰীয়াৰ

টিফৰ পতি নিকৰ পতি ।

মুখৰপৰা একেবাৰ ওনালে ভাল। সঙহুকৃত্য আমাৰ
আগৰ ঋষি মুনি পণ্ডিতসকলৰ মাত, দেওভাষা, সঙহুকৃত্যৰ
ওপৰত মোৰ অচলা ভকতি এফেৰি আছে। আনে
যি কয় কওক, মোক নালাগে; ডাঙৰীয়াৰ মুখৰ কথাষাৰ
শুনি থলে সেয়েই মোৰ হকে লাখ টকা। কওক ডাঙৰীয়া
কওক ।

গঙ্গাবাম। মই যদি কব লাগে, তেন্তে কষ্ট শুনা। আজি-
কালিৰ উজনিৰ সংস্কৃতও অশুদ্ধ, ভাটীৰ সংস্কৃতও অশুদ্ধ।
শুদ্ধ সংস্কৃত আমাৰ দেউতাসকলৰ দিনতে গল। সেই
সংস্কৃত আমি শুনিবলৈ পাইছিলোঁ। ভাৰতবৰ্ষৰ আন ঠাইত,
কাশীতে বোলা বা নবদ্বীপতে বোলা, নাইবা মহীশূৰ বা
ত্ৰিবাছূৰতে বোলা, মহাপ্ৰভু বামালুজ স্বামীৰ দিনতে
সি অস্ত হল।

[হেমোবামৰ বিবস্ত্ৰভাৱে প্ৰস্থান ।

এইখন (হেমোবামৰ ফালে সুৰৰ ঠাৰ দি দেখুৱাই)
অহঙ্কাৰী ডেকা লৰা। এইখনেই আমাৰ দেশখন মাটি
কৰিলে ।

তিতাৰাম। এ অচিৰতে ইহঁতে মাটি হব, ডাঙৰীয়াই চাই
থাকিব, এই ফেকুন্দা মুখেৰেই মই কলোঁ ।

সুতুলি গোহাঁইদেওৰ প্ৰবেশ ।

গঙ্গাবাম। গোহাঁই দেও, আহক, আহক, বহক, বহক। কি
খবৰ ? শৰীৰৰ খবৰ কি ? কেনে আছে ?

সুতুলি গোহাঁই। শৰীৰৰ খবৰ নো কি শুধিব কি কম ; গা
বৰ বেয়া ; ভোক নালাগে, খাব নোৱাৰোঁ। পুৱা মাটি-
ফাঁতৰীৰ জোল এটোপাৰে কোনোমতে হেচি ঠেলি টেমিব
মূৰেৰে এটেমি ভাত পেটৰ ভিতৰলৈ সুমাওঁ ; গধূলি এটোপা
চাণ্ডানা ; এয়ে মোৰ আহাৰ। পগোৱা এৰা গাখীৰ
বাটিয়ে বাটিয়ে পৰি থাকে, তালৈ চকু দিবৰ মন নাযায় ;
মেৰুৱী কুকুৰ চাকৰ-নাকৰেহে মেইবোৰ খায়। আৰু নো
মোৰ গাৰ অৱস্থা কি শোধে ডাঙৰীয়া।

গল্পাৰাম। হয়, হয়, মই বুজিছোঁ, মোক আৰু কব নেলাগে।

তিতাৰাম। (গল্পাৰামলৈ চাই) ডাঙৰীয়া, গোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ
নো নৰীয়াটো কি ? অনাহাৰত উথহা নে কি ? তেখেতক
দেখোন সিদিনাতকৈয়ো আজি অলপ খুলন্তৰ যেন হে
দেখিছোঁ। অৱশ্যে বুজিছোঁ যে নৰীয়াৰ নিমিত্তেহে তেনে
হৈছে। (গোহাঁইলৈ চাই) ডাঙৰীয়াই নো ইমান ঘামত,
গোটাইটো গাত ইমানকৈ নোমৰ কাপোৰ মেৰাই থৈছে
কেনেকৈ ? জহ লগা নাই নে ?

গোহাঁই। গৰম লাগিবলৈ হে তো পিন্ধিছোঁ। গাত বিষ,
ককালত বিষ, দেইদেখি নোমৰ চোলা কাপোৰ নহলে ফটু-
কৰে ঠাণ্ডা লাগি পৰে। একেই মোৰ চিৰকুগীয়া শৰীৰ,
তাৰ ওপৰতে ঠাণ্ডা লাগি কাহ কফ হলে, আৰু মোক নৈৰ
ৰালিৰ টুপত পুৰিবলৈ হে লৈ যাব লাগিব।

গল্পাৰাম। সঁচা, সঁচা, মই দেখিছোঁ, বুজিছোঁ।

২ ঐতিহ্যিকৰূপতি নিকৰূপতি ।

তিতাম। মইও এতিয়া ভালকৈ বুজিছোঁ, গোহাঁই ডাঙৰীয়াৰ কিবা ফুলা বেমাৰ। এই নৰীয়াত গাটো উখহি যায়, পেটটো ওলমি পৰে, গাল চুখনত মঙহ হয়, খুঁতৰিটো ছুভাগ হৈ পৰে।

গোহাঁই। (তিতামটো চাই) তুমি নো মোক ফুলা দেখিছা কেনেকৈ মই কব নোৱাৰোঁ। মই দেখোন দিনে দিনে শুকাই খীণাই গৈছোঁ বুলিহে সকলোৱে কয়। এতিয়াই জহৰ্মল বাবুৰ ভাতৈল গৈছিলোঁ, তেওঁ দেখোন মোক দেখি কলে, যে মোৰ শৰীৰৰ অৱস্থা বৰ খৰাপ।

গঙ্গাবাম। হয়, হয়, মইও দেখিছোঁ বৰ খৰাপ। এ আপুনি ডাঙৰ মানুহ দেখি হে মুঠিয়ে মুঠিয়ে ধন ভাঙি দৰব-জাতি খাই, কাতি হৈ নপৰাকৈ কোনোমতে থিয় হৈ আছে; সামান্য মানুহ হোৱা হলে কোনোবা-কেতিয়াবাই ডুবা কিবা হলেহেঁতেন। তিতাম লৰা মানুহ, নাজানে, সেই-দেখিহে বিবেচনা নকৰাকৈ কথা কয়।

গোহাঁই। এ মই এতিয়াই জহৰ্মল বাবুক কৈ আহিছোঁ। বোলোঁ, আমাৰ দেশত কথাবাৰ্তা দ কৈ বুজি বিবেচনা কৰি কোৱা মানুহ বুলিবলৈ মুঠেই ছুজন,—এক গঙ্গাবাম বৰুৱা ডাঙৰীয়া উকিল, আৰু এক তেওঁ। আনবোৰ মানুহ-মুৱা হবলৈ ভালেখিনি বাকী। আৰু হলে হয়। অ জহৰ্মল বাবুৰ গোলাত ভাটীৰপৰা স্তন্দৰ গৰুৰঘিট আহিছে, মোক দেখুৱাইছিল। চমৎকাৰ। আদমোন

তিতাবাম। মই সেইটো নাজানিছিলো ডাঙৰীয়া। আ
পৰা তেওঁক মই বাটে-পথে লগ পালে কম যে তে
খৰি দিবৰ হলেই।

গল্পাবাম। আকৌ বঢ়াবঢ়ি নকাৰিবা; তেনে কৰিলে
কবিছা বুলি বুজিব। এতিয়া হোৱা, এই ছয় আনা প
লৈ ঘোৱা, এসেৰ সৰিয়হৰ তেল বজাবৰপৰা কিনি লৈ
মোৰ ঘৰত দি যাব। গোহাঁইদেউক দিব খোজা মধ
নাৰায়ণ তেল আজি বাতিৰ ভিতৰতে তৈয়াৰ কৰিব লাগি

[তিতাবামে মিচিকীয়া হাঁহি মাৰি পইচা লৈ যা

তৃতীয় দৰ্শন ।

চিকণপুৰ বজাৰ_ৰাজসভা ।

ৰজা, যুবৰাজ, মন্ত্ৰী, পাত্ৰ আৰু সভাসদসকল ।

বববৰুৱা বিচাৰ-আদনত ।

বববৰুৱা । (চিবদাৰক) আজি কেইটা গোচৰ আছে ?

চিবদাৰ । (গোচৰৰ নথি আগত দি) তিনটা ।

বববৰুৱা । প্ৰথমটোৰ শুচৰীয়া পদকীয়া হাজিৰ আছে নে ?

চিবদাৰ । হাজিৰ আছে । (টেকেলাক) মাত, শুচৰিয়ানী

বেটেউ কলিতানী । পদকীয়ানী কালীমণি কেওটনী ।

টেকেলা । (বিত্তিগাই) শুচৰীয়া বেটেউ কলিতানী হাজিৰ !

শুচৰীয়া বেটেউ কলিতানী হাজিৰ !! পদকীয়া খানৈভাঙী

কেওটনী হাজিৰ !! পদকীয়া খানৈভাঙী কেওটনী

হাজিৰ !!

চিবদাৰ । খানৈভাঙী নহয়, কালীমণি ।

টেকেলা। খালৈভাঙী নহয় কালীমণি হাজিৰ !

চিবদাৰ। (টেকেলাক ধমকি দি) তই গৰু ! মাত কালীমণি
পদকিয়ানী ।

টেকেলা। খালিমণি পদকিয়ানী ! খালিমণি পদকিয়ানী হাজিৰ !
খালিমণি !! !

বেটেউ আৰু কালীমণিৰ প্ৰবেশ ।

চিবদাৰ। (টেকেলাক) গুচৰীয়ানীক হলফ দে ।

[গুচৰীয়ানীক হলফ দিয়া হয় ।

বৰবৰুৱা। তোৰ কি গোচৰ ক ?

বেটেউ। দেউতা, মোৰ চাৰি বছৰীয়া লৰাটো সেই বাইকহণামে
(কালীমণিক দেখুৱায়) কাটিলে। (চকুৰ পানী টোকে ।)

বৰবৰুৱা। ক কেনেকৈ কাটিলে, আৰু কিয় কাটিলে ?

বেটেউ। আমি ছয়ো ওচৰচুবুৰীয়া। মোলৈ তাইৰ সদায়
আখেজ। মই ঘৰত নথকাত তাই লৰাটো তাইৰ ঘৰলৈ
ভুলাই লৈ গৈ কাটি, মোৰ ঘৰত পেলাই থৈ গলহি।
দেউতা, তাইক হুকুম দিয়ক, তাই মোকো কাটক ; মোৰ
লৰাটো কাটিলে যেতিয়া মোকো কাটক ; মই নো আৰু
জীয়াই থাকি কি হব ! (চকুৰ পানী টোকে) ।

বৰবৰুৱা। (কালীমণিক) তই এইৰ লৰাটো কাটিছিলি নে ?

কালীমণি। দেউতা, গোঁসাঁই সাথী। মই এনে মহাপাপৰ
কাম কেতিয়াও নাই কৰা ; কেতিয়াও কৰিব নোৱাৰোঁ।

দেউতা। তাই মিছাকৈ মোৰ গাত এই বদনাম দিছে।
 দেউতা মই নো কি কম, তাইৰ স্বভাৱ ভাল নহয়; তাই
 মদ ভাং ফটকা খাই ফুৰে; সেইদেখি আমাৰ গাৰ্ভৰ
 কোনেও তাইক দেখিব নোৱাৰে। মোৰ তাই ওচৰচুবুৰীয়া
 বাবে, তাইৰ বেয়া স্বভাৱ দেখি মই মাজেসময়ে তাইক
 গালি-শপনি পাৰোঁ; সেইদেখিয়েই তাই মোক ভাল নাপায়;
 নহলে তাইৰে সৈতে মোৰ আন কোনো আখেজা-আখেজি
 নাই। দেউতা, ধৰম কথা কৈছোঁ, মোৰ মনত খেলাইছে,
 —তায়েই কিমানি বাগিৰ জালত মতলীয়া হৈ লৰাটো
 কাটিলে; এতিয়া তাইৰ গাত জগৰ পৰে বুলি তাই এই
 ফিকিৰ কৰি বেটীৰ গাত দোষ পেলাই গা সৰুয়াৰ
 খুঞ্জিছে।

বৰবন্ধুৱা। (অনেক পৰ ভাবি, শুচৰীয়ানী আৰু পদকিয়ানী
 দুইলৈকো চাই) হেৰ শুন;—তইতৰ যিজনীয়েই এই সভাত
 উলঙ্গ হৈ নাচিব পাৰিব, তাইকে মই নিদোষী বুলি খালাচ
 দিম। আৰু যিজনীয়ে সেইদৰে নাচিব নোৱাৰিব, তাইক
 জগৰীয়া বুলি বুজি কাটিবলৈ হুকুম দিম। থিৰাং কথা।

কালীমণি। (হাতযোৰ কৈ) দেউতা, বেটাক ছোৱাছোৱাটক
 কাটিলেও বেটীয়ে তেনে কাম কৰিব নোৱাৰে।

বেটেউ। দেউতা বজাৰ সভাত হাকিম। সৰ্গদেবো আগতে।
 সৰ্গদেৱৰ হুকুমত :জোন বেলি সাত সাগৰ ঘূৰিব লাগিছে;
 আমি নো কোন কুটা। এতেকে, বজাৰ হুকুম দেউতাৰ

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

২৯

ছকুম পেলাবৰ মোৰ সাইধ কি । দেউতাই ছকুম দিলে
বেটীয়ে নাচিবই লাগিব । মোৰ লবাই গল, আৰু নো
মোৰ কি লাজ-চৰম আছে !

বৰবন্ধুৱা । টেকেলা ! এই গুচৰীয়াণীক হাত-কেৰেয়া দি লৈ
যা, পোতাশালত থ গৈ । তাইৰ গোচৰ মিছা । তাই
নিজেই তাইৰ লৰা কাটিছে । তাই মিছা গোচৰ কৰা
বাবে, আৰু পুতেকক কটা বাবে পিছত তাইৰ শোধ হব ।
চিৰন্দাৰ, ইয়াৰ পিছৰ গোচৰ কি ?

চিৰন্দাৰ । (টেকেলাক) মাত, বঙাই কোচ ফৰিয়াদি । খুদ্মন
কেওঁট আচামী ।

টেকেলা । (ৰিঙিয়াই) খুদ্মন কেওঁট ফৰিয়াজি হাজিৰ !

চিৰন্দাৰ । খুদ্মন নহয়, বঙাই কোচ ফৰিয়াদি ।

টেকেলা । খুদ্মন নহয়, বঙাই কোচ ফৰিয়াজি হাজিৰ ! খুদ্

মন নহয় বঙাই কোচ ফৰিয়াজি হাজিৰ ! খুদ্মন ! খুদ্মন
নহয় বঙাই কোচ ফৰিয়াজি হাজিৰ ! ! !

চিৰন্দাৰ । আচামীক মাত ।

টেকেলা । (ৰিঙিয়াই) আচামী হাজিৰ ! আচামী হাজিৰ !

চিৰন্দাৰ । (টেকেলাক বৰকৈ ডবিয়াই) তই বৰ গৰু । এনে
কৰিলে তোক বৰখাস্ত কৰিব লাগিব ।

টেকেলা । দেউতা, নামটো আকৌ কৈ দিয়ক, বন্দীয়ে পাহ-
বিগোঁ ।

চিৰন্দাৰ । খুদ্মন আচামী ।

৩০. চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

টেকেলা। খুদ্মন আচামী হাজিৰ! খুদ্মন! খুদ্মন আচামী
হাজিৰ!!

খুদ্মনৰ প্ৰবেশ।

চিৰন্দাৰ। (টেকেলাক) ফৰিয়াদিক হলফ দে।

[বঙাইক হলফ দিয়ে।

ববৰুৱা। (বঙাইক) তোব কি গোচৰ ক ?

বঙাই। (হাতবোৰকৈ) দেউতা, আজি তিনি মাহ হল ;
সৌ সি (খুদ্মনক) মোৰপৰা একুবি ৰূপ ধাবলৈ নিছিল।
এতিয়া তাক ধৰি সাধিলত, সি সেই ৰূপ কুৰি নাই নিয়া
বুলি ষিছা মাতিছে।

ববৰুৱা। তোব সাক্ষী আছে নে ?

বঙাই। মোৰ সাক্ষী কোনো নাই দেউতা। পথাৰৰ মাজৰ
বৰগছ এজোপাৰ তলতে বহি মই তাক ৰূপ কুৰি দিছিলোঁ।
সি মোক ববকৈ কাওৰাও কৰি ধৰিছিল যে, সি ৰূপ
ধাৰে নিয়া কথাটো কোনেও জানিব নালাগে,
জানিলে সি গঞামানুহৰ আগত লাজ পাব, কাৰণ, গাৰুত
তাক সকলোৰে ধন-বিত থকা চহকী মানুহ বুলি জানে,
এতিয়া তাৰ অৱস্থা বেয়া হৈ ধাৰ লাগিছে বুলি জানিলে তাক
আৰু কোনেও বিশ্বাস নকৰিব। মইও দেউতা, "হোলাৰ
ভাই মোলা" সেই কথাৰে পতিয়াই, সাধী এটাকো—

নবখাটক তাক ৰূপ কুবি দি ফাকিত পৰিলোঁ। এতিয়া
সি মিছা মাতি মোক বিবুধিত পেলাইছে, দেউতা ঈশ্বৰ !
বববৰুৱা। (খুদ্মনক) তই ইয়াৰপৰা একুবি ৰূপ ধৰে
নিছিলি নে ?

খুদ্মন। গোটেই মিছা কথা দেউতা। মই কেতিয়াও লোৱা
নাই। সেই ছাল-ছিগা ভিকহৰ কি টকা আছে যে সি
মোক ধাবলৈ দিব ? মোক আগৰ গাৰত চহকী মালুহ বুলি
সকলোৰ জানে দেউতা। মই তাৰপৰা ৰূপ ধৰে লবলৈ
মোৰ কি হৈছে ? সি মিছাকৈয়ে ডাঁড়ি মোৰপৰা পাৰে যদি
একুবি ৰূপ সৰকাবলৈ কাববাৰ কৰিছে; অচলা কথা
এইটো দেউতা।

বববৰুৱা। (কিছুমান বেলি ভাবি) চিৰদাৰ, তুমি এখন পৰণা
লেখাঁ, সেই পথাৰৰ মাজৰ গছজোপাক তলপ কৰি।

[চিৰদাৰে পৰণা লেখি দিয়ে।

(ফৰিয়াদিলৈ চাই) হৌ তই এই পৰণাখন লৈ যা; তই
বিজোপা গছৰ তলত বহি ইয়াক ধনধাৰে দিছিলি বুলি কৈছ।
সেই গছজোপাক এই পৰণাখন দেখুৱাই ক'গৈ যে এতিয়াই
সি মোৰ ওচৰলৈ সাক্ষী কবলৈ আহিব লাগে। লগতে
মোৰ এই টেকেলাকো লৈ যা।

বড়াই। (ছাচৰিত মানি) গছজোপা কেনেকৈ আহিব দেউতা !
দেউতাই এই দুখীয়া বন্দীক কিবা ঠেটা কৰিছে হবলা।

দেউতা, মই বৰ ছখীয়া। অনেক ছুখ কৰি ৰূপ কুৰি
গোটাইছিলোঁ ; সেই অধৰমীয়ে মোক “বান্ধ” বুলি মাতিছিল,
মইও তাক “বান্ধ” বুলিছিলোঁ। সেইদেখি, তাৰ মস্তিষ্ক হৈছে
বুলি শুনিহে তাক মোৰ ছখৰ বিত ৰূপ কুৰি উলিয়াই
দিছিলোঁ। অন্তত সি মোক এইদৰে চোঠেঙীয়া কৰিব বুলি
সমাজিকতো ভবা নাছিলোঁ দেউতা।

বৰবন্ধুৱা। মই ঠাট্টা নাই কৰা। তই পৰণাখন লৈ যা!
বন্ধাৰ পৰণা পালে গছ নাই নোৱাৰে।

[বঙায়ে পৰণাখন লৈ যায়। লগতে

টেকেলাও যায়।

(কিছুমান বেলিৰ মূৰত খুদ্মনলৈ চাই) হেৰ বঙাই গছ-
জোপাৰ শুৰি পালে গৈ নে চাটগৈ ?

খুদ্মন। নাই পোৱাটগৈ দেউতা ; এতিয়াই পাবটগৈ নে ? অংক
কিছুমান বেলি লাগিব।

ভালেখিনি বেলিৰ মূৰত টেকেলাবে

সৈতে বঙাইৰ পুনৰ প্ৰবেশ।

বঙাই। দেউতা, গছক পৰণা দেখুৱালত গছে একো নামা-
তিলে ; আমাৰ লগত নাহিলেও। দেউতাৰ টেকেলা
লগতে আছিল, টেকেলাক শোধক দেউতাই। বান্ধ কিয়
নো আহিব দেউতা ? গছে জানো কথা কব বা আহিব

পাৰে ? দেউতাই ছখীয়া বন্দীৰে সৈতে তামোচা হে
কৰিলে হবলা ।

বৰবৰুৱা । নাই কৰা তামোচা । তহঁত মোৰ ওচৰ পোৰাৰ
আগতে গছে আহি মোক মনেমনে কৈ গলহি যে ধন
ধাৰে দিয়া সঁচা, সি দেখিছিল । তই গোচৰ জিকিলি ।
আচামী শ্বুদ্মনে তোক এতিয়াই যদি স্নতে সৈতে ৰূপকুৰি
ওভোতাই নিদিয়ে, তেন্তে সি তিনি মাহ ফাটেক খাটিব
লাগিব ; আৰু তাৰ ঘৰ-বাৰী বই-বস্তু কোবোক কৰি বেচি
আদানভৰপৰা তোক টকা দিয়া যাব । চিৰন্দাৰ আৰু কি
গোচৰ আছে ?

চিৰন্দাৰ । ধৰ্ম্মাৱতাৰ, চিকৰ্পতি বৰচোৰৰ ওপৰত গোচৰ
এটা আছে । ফৰিয়াদি বেথাই হাজৰিকা ।

গঙ্গাবাম বৰুৱা উকিল । মই চিকৰ্পতিৰ ফালে আছোঁ ।

হেমোৰাম হাজৰিকা উকিল । মই বেথাইৰ ফালে আছোঁ ।

গঙ্গাবাম । মই ইয়াকে কওঁ যে এই গোচৰ সমুলি মিছা । মোৰ
মক্কেলক অপমান আৰু লটিঘটি কাৰিবলৈ ফৰিয়াদিয়ে আন
আন দুই মানুহেৰে সৈতে চক্ৰাস্ত কৰি এই মিথ্যা অভিযোগ
কৰিছে ।

হেমোৰাম । ধৰ্ম্মাৱতাৰ, গোচৰ সম্পূৰ্ণ সঁচা । তলৰ আদালতত
গোচৰ সম্পূৰ্ণ প্ৰমাণ হৈ গৈছে, ধৰ্ম্মাৱতাৰে নথি তলপ কৰি
চাওক ।

গঙ্গাবাম । নথি তলপ কৰিব নালাগে ধৰ্ম্মাৱতাৰৰ আপত্তে

আছে। গোচৰ তলৰ আদালতত এচুলি মানো প্ৰমাণ হোৱা নাই। (হেমোবামটলৈ চাই চকু পকাই) তুমি মিথ্যাবাদী।

হেমোবাম। (গঙ্গাবামটলৈ সেইদৰে চাই) তুমি হে মিথ্যাবাদী, মই নহওঁ।

গঙ্গাবাম। দিনো মিছা মৰ্কদ্মা সজা ব্যবসায় তোমাৰ হে, মোৰ নহয়।

হেমোবাম। (হাকিমটলৈ চাই) আদালতৰ ওচৰত মই প্ৰাৰ্থনা কৰিছোঁ, মোক এই মিছলীয়া ভেম্-চিং উকিলৰ গালিবপৰা বাখক। আদালতৰ আগতে এওঁ এইদৰে মোক গালি পাৰিবৰ এওঁৰ কি অধিকাৰ আছে? এওঁ দাঢ়ি চুলি পকালে বুলিয়েই আমাক গালি পাৰিবৰ ক্ষমতা পালে নে কি? গাধ জানো বুঢ়া নহয়?

গঙ্গাবাম। (আদালতলৈ চাই) হজুৰ, এই অসত্য অহঙ্কাৰী উদ্ধত উকিল তৰ-চেঙেলিয়ে মোৰ মানহানিজনক কথা কৈ মোক গালি কিয় পাৰিব? হজুৰে ইয়াৰ বিচাৰ কৰিব লাগে।

বৰবন্ধুৱা। আপোনাসকল দুয়ো ক্ষান্ত দিয়ক। আদালতৰ আগত এনেবোৰ কব নাপায়। দুয়োজনৰ দোষ।

বুবৰাজ। মই কিন্তু নামাতি থাকিব নোৱাৰিলোঁ, যে গঙ্গাবাম উকিলৰ নামে সদায় এনে ব্যবহাৰৰ কথা শুনিবলৈ পোৱা যায়।

টকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

বজা। মই দেখাত, গঙ্গাবাম উকিলকো সৰু সৰু উকিলবোৰে
মিছাতে দিগ কৰি থাকিবলৈ নেবে। মই; এই গোচৰৰ
নথি পঢ়ি চাইছোঁ; ফৰিয়াদিৰ গোচৰৰ প্ৰমাণ নাই।
বৰবৰুৱা। আচামী খাগাচ। ✕

[সকলোৰে প্ৰস্থান ।

চতুৰ্থ দৰ্শন ।

ৰজাৰ তামুলীচৰা ।

ৰজা আৰু চিকৰপতি ।

ৰজা । চিকৰপতি, সেয়া কি আনিছ ?

চিকৰপতি । স্বৰ্গদেৱ, বন্দীৰ বাৰীত দিগ্‌যোৱা কল এথোকা
হৈছিল, পকা দেখি তাকে স্বৰ্গদেৱৰ ওচৰলৈ লৈ আহিলোঁ ।

ৰজা । বেছ! বেছ! ভাল কৰিলি। কিন্তু তোৰ বাৰীত নে
কাৰ বাৰীত ?

চিকৰপতি । স্বৰ্গদেৱৰ ৰাজ্যৰ গোটেইবোৰ প্ৰজাৰ বাৰীয়েই,
স্বৰ্গদেৱৰ চৰণৰ ধূলিৰ পৰ্দাত বন্দীৰ বাৰী ; তাত নো কি
কথা আছে ।

ৰজা । (হাঁহি) বেছ, বেছ, ভাল, ভাল । কিন্তু চিকৰপতি,
তই এইবাৰ ঠেকত পৰিছিলি, অলপতে হে সাৰিলি । যুবৰাজে
সিফালৰপৰা ভেটা খাই তোৰ বিপক্ষে পূৰ দি লাগিছিলেই ;
মই হে কথমপি সৱুৱালোঁ ।

চিকৰ্পাত নিকৰ্পতি ।

চিকৰ্পতি । সৰ্গদেৱৰ চৰণৰ ধূলিৰ পৰ্দিত বন্দীৰ ভয় নাই ;
বন্দীক কোনেও পেলাব নোৱাৰে ।

বজ্জা । বাকু চিকৰ্পতি, তোক যে সকলোৱে বৰ চোৰ বোলে,
কতা মই দেখোন তাৰ একো চিন-মোকাম নেদেখিলোঁ ?

চিকৰ্পতি । বন্দীক আইগা দিলেই দেখুৱাব পাৰোঁ ।

বজ্জা । বাকু তই মোৰ হাতৰ আঙুলিৰ এই চিৰীআঙঠিটো
যদি চুব কৰি নিব পাৰ, তেন্তে হে তোৰ কেৰামতালি বৃজিম,
তেহে তোক বৰ চোৰৰ খিতাপ দিম ; নহলে তোক বৰ
চোৰ ভাঙিম ।

চিকৰ্পতি । সৰ্গদেৱৰ আইগা পালে, আজি ৰাতিয়েই সেই
কাম কৰিব পাৰোঁ ।

বজ্জা । বাকু আজ্ঞা দিলোঁ । তোৰ কেৰামতিটোকে চাওঁ ।

চিকৰ্পতি । (সেৱা কৰি) বন্দীয়ে সৰ্গদেৱৰ আইগা পালিম ।

[চিকৰ্পতিৰ প্ৰস্থান ।

বজ্জা । (কোটোৱালক মতাই আনি) কোটোৱাল, আজি
ৰাতি সাৱধানে মোৰ হাউলি পহৰা দিয়াবি ; চোৰ আহিবৰ
সম্ভৱ ।

কোটোৱাল । যি আদেশ মহাৰাজ ।

[প্ৰস্থান ।

পঞ্চম দৰ্শন ।

[লিগিৰী বংদৈৰ ঘৰ ।]

চিকৰপতিৰ গীত গাই প্ৰবেশ ।

(গীত)

তাইৰে নাইৰে দা নি

না দেব তা না দে বে নুম্ ।

বংদৈক মই হে জানো,

আন কাকো নাজানোং ॥

বংদৈ । বাৰে-খোৱা ! কি হল ? আজি দেখোন বৰ উছাহ !

কাৰবাৰ সৰ্পনাশ কৰি আহিলি হবনা ?

চিকৰপতি । মোৰ সৰ্পনাশৰ হে ওচৰ চাপিছোঁ ; আৰু সেই-
বাৰেই এইটো উসাহ, এইটো নিসাহ । বোলোঁ, আজি
মই হামুদৈ পথাৰৰ মাজেদি আহোঁতে ওৰে বাটে ভাবি
আহিছিলোঁ, মোৰ ভোগালী-ভোগদৈ বঙালী-বংদৈৰ পূৰ্ণিমাৰ

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

৩৯

জ্ঞান যেন বঙা মুখখনিৰ কথা। ভাবি আহোঁতে আহোঁতে
ভাববোৰ কাইব হৈ গীত এটা হৈ ওলাল ; তাৰে ছফাকি
গালোঁ, আৰু ছফাকি পেটতে আছে। ওলাবলৈ কোব
কোবাই আছে।

বংদৈ। কোবকোবাই আছে যদি কেকোবা হৈ ওলাব, দে
উলিয়ায় ; মই আঁতৰোঁ।

চিকৰ্পতি। এৰা, নাভিলে সি মোৰ বংদৈৰ বঙা গালতে
চেপা মাৰি ধৰিব।

বংদৈ। ধৰে ধৰক, নাভৰোঁ যা।

চিকৰ্পতি। (বংদৈৰ গালত আঙুলিৰে ধৰি) তেন্তে এইয়া
ধৰিলে। (গান গায়)

বংদৈৰ গালখনি

লাহৰী সোণকণি,

মোৰ হে হাতে জানে,

আনৰ হাতে নাজানেং ॥

বংদৈ। বাৰে-খোৱা। তোৰ কাণখনকো মোৰ হাতেহে জানে ;
ওচৰ চাপি আহ, দুইবো ভালকৈ চিনা-জনা হওক।

[চিকৰ্পতিৰ কাণ মলে।

চিকৰ্পতি। আৰু মলা, আৰু মলা, বেছ গাগিছে! স্নুত
লাগিছে!—আঃ কি মিঠা! কি সোৱাদ! কি মৌ!—ইয়াৰ
পিছত ?

৩০ চিকৰ্পাত নিকৰ্পাত ।

বংদৈ । ইয়াৰ পিছত থিয়াকিল । কিন্তু সেইটো কাইলৈ হব ; আজি বহাকিলৰ হে পাল । বহ । আজি পৰমাণ বাকি-ছিলোঁ, তাৰে এবাটি আনি দিওঁ খা ।

চিকৰ্পতি । বৰী, বৰী, অলপ বিমৰিষ কৰি চাওঁ, তোমাৰ কুলটো কি ? মই হলে কলিতা মানুহ । তুমি কুলত আহোমনী হবলা ।

বংদৈ । (চিকৰপতিৰ পিঠিত ভুকু এটা মাৰি) বাৰে-খোৰা । পাতত বহি কুলৰ বিচাৰ ! তোৰ কুলটো যদি মোৰটোতকৈ ওখ, এই একে ভুকুতে তাক নমাই আনি মোৰ কুলেৰে সৈতে সমান কৰিলোঁ । এইখন হাতেৰেই কত ওখ কুলীয়া বামুণ বিষয়াৰ ওখ কুল সমান কৰি পৰমাণ বাকি খুৱালোঁ তাৰ লেখ-জোখ নাই, এতিয়া তোৰ কুলটোক হে বলে নোৱাৰিম বুলি ভাবিছ হবলা ?

চিকৰ্পতি । হওঁতে তোমাৰ হাতখন যেনে বগা, তাৰে বন্ধা পৰমাণ বগা আৰু সোৱাদ নহৈ নোৱাৰে । এই হাতৰ ভুকুৰ পৰমাণেই মোৰ পিঠি গোটেইখন জ্বৰদি কৰিলে ; মুখত সেই পৰমাণ পৰিলে মুখখন মৌ-কোঁহ হবই দেখিছোঁ । আনা, আনা, শীঘ্ৰে আনা বেলি নকৰিবা ।

[বংদৈয়ে এবাটি পৰমাণ আনি দিয়ে ।

চিকৰ্পতিয়ে টকালি পাবি খায় ।

বংদৈ । এতিয়া ক ; এই সময়ত কিয় আহিলি ?

চিকৰ্পতি । মোৰ বংদৈৰ মুখ-চক্ৰ চাবলৈ ।

বংদৈ। আকৌ ছুটালি! আকৌ চুপতি। আৰু এভুকু লাগে
নে কি ?

চিকৰপতি। পালে লাগে। মুখেৰে পৰমাণ খাওঁতে সিফালে
পিঠিৰ সোৱাদ উভি গল। আৰু এভুকু দিবলৈ আইগা-
হওক।

বংদৈ। হৈছে আইগা। ল ভেস্তে।

[এভুকু মাৰে।

চিকৰপতি। আহা! টোফা! টোফা! সোৱাদ! সোৱাদ!
মিঠা! মিঠা! মৌ! মৌ! আকৌ এভুকু।

বংদৈ। শুচ বাঘে-খোৱা! তোৰে শৈতে আৰু মই চুপতি মাৰি
ধাকিব নোৱাৰোঁ। কি বতৰা ক ?

চিকৰপতি। তেনেহলে মোৰ বংদৈ হাবিল। বাৰু তেত্তে
শুনা এতিয়া কও,—বতৰা ডাঙৰটোৰেই; সেইবাবেহে
তোমাৰ ওচৰলৈ আহিছোঁ। ৰজাই আজি মোৰ ইন্টাহান
লব খুজিছে। তেখেতে কৈছে, তেখেতৰ হাতৰ চিৰী-
আঙঠিটো যদি আজি বাতি মই চুব কৰি আনিব পাৰোঁ,
তেহে হেনো তেখেতে মোক বৰটোৰৰ খিতাপখন দিব;
নহলে মোক ৰৰ্কাচ কৰিব। মই আজি বাতিয়েই চিৰী-
আঙঠি চুব কৰিম বুলি কৈ আহিছোঁ। এতিয়া তুমি
মোক সহায় কৰিব লাগে; তোমাৰ সহায় নাপালে টান
হব। তুমি মোক কোৱাঁচোন, ৰজাই শোৱনিঘৰত
কেনেকৈ শোৱে ?

বংদৈ। চকুমুদি দীঘল দি ধোবাংজুৰি শোৰে।

চিকৰ্পতি। সেইটো জানো। শুবলৈ গলে তেনে নকৰিলে

নচলেই, ভেহেটল বজাই হওক বা প্ৰজাই হওক। মই

শুধিছোঁ, মাতৈ কোন ফালে আৰু সৰ্গদেৱ কোন ফালে

শোৰে? আৰু বজাৰ আঠুৱা কেনেকৈ তৰা হয়?

বংদৈ। অ এই কথা? সৰ্গদেৱ সোঁফালে, আৰু মাতৈ বাওঁ-

ফালে শোৰে। আঠুৱাখন গাব ওপৰত তৰে, আৰু তাৰ

তলত দুয়ো শুই নাক ডকাই।

চিকৰ্পতি। মোৰ বংদৈয়ে কথাত বং নিদিয়াটো নকৰেই।

মই শুধিছোঁ, আঠুৱা দাঙিলে গম পাব নে?

বংদৈ। পাব তো। আঠুৱাৰ চালৰ ওপৰত এখন কাঁহীত

একাঁহী পানী থৈ দিয়া হয়; আঠুৱা লবিলেই কাঁহী লৰি

বজাৰ গাত পানী পৰিব, আৰু পৰিলেই বজাই সাৰ পাব।

চিকৰ্পতি। বুজিলোঁ; আৰু মোক একো নালাগে। এতিয়া

বাঙলী-বংদৈ-ভোগালী-ভোগদৈ, ভোমাৰ নিজৰ কথা কোৱা?

ভূমি কেনে আছা?

বংদৈ। নকণ্ড।

চিকৰ্পতি। কিয় নোকোৱা? এইটো খং নে কি?

বংদৈ। খঙৰ পেহাক।

চিকৰ্পতি। পেহীয়েক কটল গল?

বংদৈ। মাকৰ ঘৰত বিহ খাবলৈ।

চিকৰ্পতি। কেতিয়া উভতি আহিব?

বংদৈ। বাট পদূলি শুকালে।

চিকৰ্পতি। বাটপদূলি কেতিয়া শুকাব ?

বংদৈ। মোক দিওঁ বুলি আজিলৈকে নিদি টুটুয়াই থকা কাপৰ
লোকপাবজোৰ দিলে।

চিকৰ্পতি। অ এই কথা ! তেনেহলে চোতাল ঘৰ সাবিবৰ
মছিবৰ দিহা কৰা, কাইলৈকে তোমাৰ চিৰীমতী লোকাপাৰ
জুৰি আহি ওলাবহি।

বংদৈ। (মিচিকীয়াই হাঁহি মাৰি আদৰ কৰি) অ মোৰ চিকৰপতি,
চকৰপতি, সোণমণি, সোণকণি, গুল্লিমণি, ধনমণি, কোট-
মণি, পোৱালমণি, আন কি মৰাণ্ডটীয়া মণি !

চিকৰ্পতি। বচ ! এতিয়া চিকৰপতি বহুৎ ধনী। আজিলৈ
যাওঁহে। কাইলৈ লোকাপাৰে সৈতে চিকৰপতিৰ পুনৰ
প্ৰবেশ হব।

[প্ৰস্থান।

ষষ্ঠ দৰ্শন ।

[বজ্জাৰ হাউলিৰ সিংহছৱাৰ]

মথুৰাপাগ মাৰি, ববচুৰিয়া, এঙাচোলা,
লংকেৰু, গামখাৰু পিন্ধি চিকৰপতিৰ
প্ৰবেশ । লগত চিকৰপতিৰ বাপে-
কৰ কান্ধত চাকুলীভাব ।

ছৱৰি । (চিকৰপতিক বজ্জাৰ কোনোবা কুটুম ডাঙৰ লোক
ভাবি ব্ৰহ্মভাৱে হাতযোৰকৈ) ডাঙৰীয়া আহক । বজ্জাক
এতিয়া তামুলীচৰাতে পাব । সোনকালে যাওক । আৰু
অলপ পলম হোৱাহেঁতেন কিজানি আজি লগকে ধৰিব
নোৱাৰিলেহেঁতেন ; বজ্জা শুবলৈ উঠি যাবৰ সময় হৈছেহি ।

[চিকৰপতিয়ে ছৱৰিৰ ফালে চাই, শলাগ দেখুৱাই ছৱৰিৰ
হাতত এটকা ৰূপ দি, চাকুলীভাৰেৰে সৈতে হাউলিৰ
ভিতৰলৈ সোমায় ; আৰু এঠাইত আঁতৰত একাৰত গছ
এজোপাব তলত চাকুলী ভাব থৈ সাজকাপোৰ সলাই,

কলা কাপোৰ পিন্ধি, সিন্ধিখনা চিপ্ৰাং আৰু নল এডাল
হাতত লৈ বজাৰ শোৱনি-ঘৰৰ ফালে যায়। বাপেকে গছৰ
তলতে একাৰত চাকুলীভাৰেৰে সৈতে থাকে।]

(চিকৰ্পতি সেই গছৰ তললৈ উভতি আহে।)

চিকৰ্পতিৰ বাপেক। (চিকৰ্পতিক) বোপাই, হল নে কাৰ্য্য-
সিদ্ধি ?

চিকৰ্পতি। হল পিতাই। সিন্ধিটো খানি ঘৰৰ ভিতৰলৈ
সোমাই গৈ, নলভালেৰে কাঁহীৰ পানীবোৰ শুহি খাই
থলোঁ। তাৰ পিছত আঠুৱা দাঙি লাহেকৈ বজাৰ আঙুলিৰ
পৰা চিৰী-আঙঠিটো শোলোকাই আনিলোঁ। এইটো চা।
(আঙঠি দেখুৱায়)। দে এতিয়া মাজকাপোৰসোপা,
আগৰদৰে পিন্ধি ওলাই যাওঁইক। তই তোৰ ভাৰখন লৈ
আগৰদৰেই মোৰ পিছে পিছে আহি থাক।

[চিকৰ্পতি বাপেকেৰে সৈতে আগৰদৰেই

হাউলিৰপৰা ওলাই যায়।

সপ্তম দর্শন ।

[বজ্জাব তামুলীচৰা]

বজ্জা আৰু চিকৰপতি ।

বজ্জা । ধইন, ধইন, চিকৰপতি তই ধইন ! তোক মই শলা-
গিলোঁ। তই ঠিক ববচোবৰ খিতাপ পাবৰ যোগ্য। মই
ইমান সাৱধান হৈও একো গম নাপালোঁ। তই যেনে
বুধি কৰি মোৰ হাউলিত সোমাই, সিক্কি খানি ঘৰৰ ভিতৰত
সোমাই নলেৰে আঠুৱাৰ ওপৰৰ কাঁহীৰ পানী খাই, আঠুৱা
দাঙি মোৰ আঙুলিবপৰা চিৰীআঙঠিটো নিলি মই তোৰ
মুখে শুনি অবাক হৈছোঁ। তোৰ নিশ্চয় বাহাহুৰী আছে।
চিকৰপতি ! সৰ্গদেবৰ চৰণৰ ধূলিৰ বলত হে মাথোন। মোৰ
কি যহ আছে ?

বজ্জা । শুন চিকৰপতি, মই তোক এটা কথাৰ ভাবনা কৰিব
খুজিছোঁ। মোৰ ছোৱালীজনী বিয়া দিবৰ হল। আজি-
লৈকে এটা ভাল বাজ্জকোৱঁৰ নাপালোঁ। বিয়া কৰাওঁতা
বহুত ওলায়, কিন্তু মোৰ আইদেৱৰ যোগ্য কাকো নেদেখোঁ।
তই কিবা এটা বুধি কৰি মোক ভাল বজ্জাৰ লৰা এটি আনি

দিব পাৰিবি নে ? যদি পাৰি, বৰ কথা হয়। তই মোৰ
এই কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰি দিব পাৰিলে, তোক মই ভাগটক বঁটা
পিন্ধাম। তোৰ গোকত সোণৰ বৰৈ আৰি দিম।

চিকৰপতি। (আহু গৈ) সৰ্গদেৱৰ চৰণৰ ধূলিৰ পৰ্দাত
বন্দীয়ে আনি দিম। তিনি মাহৰ ভিতৰতে বন্দীয়ে আই-
দেওলৈ সোণৰ সোলেং যেন বজাৰ কোৱাৰ এটি আনি
সৰ্গদেৱৰ আগত দি, সৰ্গদেৱৰপৰা বক্ৰি লম। ভাটীৰ
ডিঙানগৰৰ বজাটিৰ বয়স কম, আৰু বৰ শুৱনি আৰু ভাল
বুলি শুনিছোঁ; এতিয়ালৈকে তেওঁ হেনো বিয়াবাৰুও
কৰোৱা নাই। তেৱেই আমাৰ আইদেৱৰ যুইগ দৰা হব।
সৰ্গদেৱে মোক বৰকলি সৰুকলি এই নাও হুখন সজাই দি
বই-বস্ত মাগুহ-হুগুহেৰে তুমুন্ধাৰ কৰি দিয়ক, মই ভটীয়াই
যাওঁ। তিনি মাহলৈ আৰু সৰ্গদেৱে বন্দীৰ ভূ নলব।

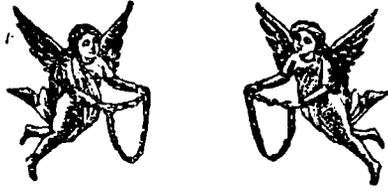
বজা। ভাল কথা। মই আজিয়েই হুইখন নাও সজাই
দিয়াম, কাইলৈ তই ভটীয়াই যাবলৈ ওলাবি।

চিকৰপতি। মোক সৰ্গদেৱ আৰু এটি বস্ত লাগিব। ডাঙৰকৈ
লোৰ ডিঙবা এটা সজাই দিয়াওক।

বজা। বাৰু, আজিব ভিতৰতে মই সজাই দিয়াম।

চিকৰপতি। সৰ্গদেৱে বন্দীক এতিয়া বিদায় দিয়ক। কাইলে
আবেলিটক ঘাটত বৰকলি সৰুকলি নাৱত বন্দী উঠিব।

[প্ৰস্থান।

অফিম দৰ্শন।

[ডিঙা নগৰৰ বজাৰ ঘাট।]

চিকৰপতিয়ে ডাঙৰীয়া অহাদি আহি
ঘাটত বৰকলি সৰুকলি নাও বান্ধিছে।
নিকৰ্পতি বৰচোবৰ প্ৰবেশ!

নিকৰ্পতি। (চিকৰপতিক) ডাঙৰীয়া, আপোনাসকল কৰ
দামুহ, কলৈ যায় ?

চিকৰপতি। আমি উজনিৰ চিকুণপুৰবৰা আহিছোঁ; তীৰ্থ
কৰিবলৈ যামহঁক। মই চিকুণপুৰৰ বজাৰ উজিৰ।

নিকৰ্পতি। এই ঘাটত আপুনি নাও বান্ধি ভাল নকৰিলে
হবলা। ইয়াত বৰ অশুৰিধা পাব। বিশেষত, এই বাজ্যত
নিকৰপতি নামে বৰ চোৰ এটা আছে; সি আপোনালোকৰ
গম পালেই, আজি বাতিয়েই আহি আপোনালোকৰ নাও
দুখন লুটিপুটি লৈ গুটি যাবহি। আপুনি আৰু এটা পাক
তটীয়াই গৈ মোৰ ঘাটত নাও দুখন বান্ধিলে ভাল।

আপোনালোক বিদেশী মানুহ, মিছাতে লটঘটিত দেখি মোৰ বেয়া লাগিছে। আৰু তাৰ উপৰি আপোনা-সকলৰ লটঘটি হলে আমাৰ দেশৰো অখ্যাতি হব। বজাই আমাৰ দেশৰপৰা এই অঘাইটং চোৰটো নেখেদায়ও, আৰু বিদেশী মানুহ আনাৰ দেশটো আহিলে নগুন গতিত পৰে। আপোনা সকলে কিন্তু আজি বাতি বৰ সাৰধানে থাকিব লাগিব। অৱশ্যে মইও যি পাবে আপোনা সকলক সহায় কৰিম।

[নিকৰ্পতিৰ কথা পতিয়াই চিকৰ্পতিয়ে

নাও ভটীয়াই লৈ গৈ নিকৰ্পতিৰ ঘাটত.

বান্ধে। নিকৰ্পতিও নাৱতে যায়।

আৰু এতিয়া ভয় নাই। আপোনা সকল পবদেশী মানুহ, সেইদেখি মোৰ বৰ বেথা লাগিছে। মই আপোনা-সকলৰ সকলো তদাৰকৰ ভাৰ ললোঁ, আৰু ভয় নাই। এতিয়া বেলি ভালেখিনি হল; আপোনা সকলে চাউল সিঁজাবলৈ গলে বৰ পলম হব, ভোকত গা বহিব; সেইদেখি মই মোৰ ঘৰৰপৰা দুখীৰ-দুখী-অৱহাৰে অলপ জলপানপাতি আনি দিওঁ, তাকে চুচুৰীকৈ খাই জিৰাই-শতাই লৈ লাহে-ধীৰে সিবেলাটেক ভাত ৰান্ধিব।

[চিকৰ্পতিৰ প্ৰস্থান। কিছুমান বেলিৰ মূৰত

নিকৰ্পতিয়ে তাৰ ঘৰৰপৰা চিকৰ্পতিক জলপান

আনি দিয়ে; আৰু চিকৰ্পতিবে সত্বতাই মহা

মিত্ৰ হৈ পৰে।

নবম দৰ্শন ।

নিকবপতিৰ ঘাট। বাতি ছপৰ।

চিকবপতি বৰকলি নাৱৰ ধাপত নিমাত হৈ
বহি আছে। নিকবপতিয়ে লগত গোটা-
চেবেক মানুহ লৈ আহি সৰুকলি নাৱৰ
নাৱৰীয়াইঁতক হাত ভৰি বান্ধি
পেলাই থৈ বস্তবোৰ লুটি
ভাৰ বান্ধি লৈ গৈছে।

চিকবপতি। (মনে মনে) অ এইটোৱেই নিকবপতি বৰচোৰ !
এতিয়া হে বুজিলোঁ। চোৰকে গোৰে পালে। চিকবপতিৰ
ওপৰতে ই টেকা মাৰিলে। ভাল, ভাল, বেছ, বেছ। বাকু
দেখাই যাওক, কাৰ বৃদ্ধি কিমান দীঘল।

[চিকবপতিয়ে লৰালৰিকৈ ভেশচন কৰি
নিকবপতিৰ নিচিনা হৈ, লগত গোটা-
চেবেক নাৱৰীয়া লৈ ইয়াৰ কিছু পাছতে
নিকবপতিৰ ঘৰৰ ফালে যায়।

দশম দৰ্শন ।

নিকৰপতিৰ ঘৰ । বাতি তিনিপৰীয়া ।

চিকৰ্পতি । (বাহিববপৰা) শুনিছ নে ? বেগতে ছৱাৰ মেলি
দে ।

[নিকৰ্পতিৰ ঘৈণীয়েকে উঠি আহি

হাতত চাকি এটা লৈ ছৱাৰ মেলি দিয়ে ।

নিকৰ্পতিৰ ঘৈণীয়েক । এতিয়াই গৈছিল, আকৌ এতিয়াই
আহিলা দেখোন ! কি হল ?

চিকৰ্পতি । মই শুনি লৰালৰিকৈ আহিলোঁ,—সেই নাৰৰ
গৰাকীয়ে তেওঁৰ নাওখন মই লুটিপুটি অনাটো কেনেবাকৈ
জানি, পুৱাই বজাৰ আগত মোৰ নামে গোচৰ দিবলৈ ঠিক
কৰিছে । বজাৰ কোটাৱালে আমাৰ ঘৰত সেই বস্তবোৰ
বিচাৰি পালে, সেইবোৰ যে নিবই, আমাৰবোৰো নিব ;
আৰু মোক তো হাতকেৰেয়া দি ধৰি লৈ যাবই । সেই-
দেখি সেই বস্তবোৰ আৰু আমাৰবোৰও লৰালৰিকৈ

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

উলিয়াই দে, এটাইবোৰ লৈ গৈ আন এঠাইত লুকাই
থও গৈ। দে, বেলে নকৰিব, বেগেতে উলিয়াই দে ।

[নিকৰপতিৰ বৈণীয়েকে এটাইবোৰ বস্তু

উলিয়াই দিয়ে, আৰু চিকৰপতিয়ে সেই-

বোৰ লগৰ মানুহকেইটাৰ কান্ধত ভাৰ

বান্ধি দি নিজৰ নাৱৰ ফালে লৈ আহে ।

নিকৰ্পতিৰ প্ৰবেশ ।

নিকৰপতি । (বাহিৰৰপৰা) শুনিছ নে বোলোঁ, ছৰাবখন মেলি দে ।

বৈণীয়েক । আজি তোমাৰ হৈছে কি, আকৌ বিতাতে ওলা-

লাহি দেখোন ? বস্তুবোৰ ভালকৈ লুকাই থোৱা হল নে ?

নিকৰপতি । কি বস্তুবোৰ অ ?

বৈণীয়েক । এতিয়াই যে সেই চুব কৰি অনা বস্তুবোৰ, আৰু

আমাৰ নিজৰবোৰও তুমি আন ঠাইত লুকাই থবলৈ লৈ
গৈছিল।

নিকৰপতি । হেৰ কি কয় অ এইজনীয়ে ! মই কেতিয়া আহি
বস্তুবোৰ লৈ গলোঁহি ?

বৈণীয়েক । কেতিয়া লৈ গলাহি ? এতিয়াই লৈ গৈছিল।

ভিতৰ সোমাই নোচোৰা হি কিয়, ঘৰত কুটা এগছো নাই ।

[নিকৰপতি ঘৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই গৈ ঘৰ

উদং দেখি মূৰে-কপালে হাত দি বহে ।

নিকৰপতি । হেৰ বুজিলোঁ । যি হব লগীয়া হল । চোৰকে

মোৰে পালে । এই চোৰে নিকৰপতিৰে কাণ কাটিলে ।

এই চোৰ মোতকৈও বৰ ।

একাদশ দৰ্শন ।

ৰাতিপুৱা । নিকৰপতিৰ ঘাট ।

চিকৰপতি বৰকলি নাৱৰ কুক্ষিত ।

নিকৰপতিৰ প্ৰবেশ ।

নিকৰপতি । (চিকৰপতিক) ককাই, তুমি কোন কোৱাঁ ?
তুমি মোৰ কাণ কাটনা । তুমি মোতকৈও ডাঙৰ চোৰ ।
তুমি নিচয় ভেশচন কৰি আহিছা ।

চিকৰপতি । মোৰ নামটো শুনিব খুজিছা যদি শুনা, কওঁ ।
মোকে বোলে উজনিৰ চিকুণপুৰৰ বৰ চোৰ চিকৰপতি ।
মই এটা বৰ সকামতহে ইয়ালৈ আহিছোঁ । তোমাক
পালেঁ ভালেই হল, মোৰ কাৰ্য্য সিধি হব । তুমি মোৰ
মহামিত্ৰ । তোমাৰ বস্তুবোৰ সেই মোৰ সৰুকলি নাৱতে
থৈছেঁ, গৈ যোৱাঁগৈ ।

নিকৰপতি । বান্ধ, মই তোমাৰ হকে কি কৰিব লাগে কোৱাঁ,
সকলো কৰিম । আজিৰপৰা তুমি মোৰ বুকুৰ-বান্ধ হলা ।
দেহে-কেহে মোক তুমি বান্ধ বুলি জানিবা ।

চিকৰপতি । তেন্তে শুনা কওঁ,—আমাৰ বজাৰ এটি দিপ্লিপ
কইনা আছে । কইনাটী বিয়া দিবৰ হল; কিন্তু বজাই বিচাৰি
ভাল দৰা পোৱা নাই; সেইদেখি মোক ভাবনা কৰি পাঠিয়াই
দিলে, যাতে ভাল দৰা-লৰা এটি বিচাৰি ধৰি লৈ যাব

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি ।

পাৰ্বী। তোমালোকৰ বজাটি কোমল-বয়সীয়া আৰু
 শুৱনি বুলি মই শুনি তেওঁকে ধৰি লৈ গৈ আমাৰ বজাৰ
 জীয়েকেৰে বিয়া দিব খুজিছোঁ। কিন্তু বাক, তোমাৰ সহায়
 নহলে মই অকলৈ এই কাম কৰিব নোৱাৰিম। তুমি
 এতিয়া মোক কি বৃদ্ধি দিয়া? তোমাতেহে মোৰ সৰ্ব-
 ভাৰণা।

নিকৰ্পতি। (অলপ পৰ ভাবি) বাক, এটা বৃদ্ধি আছে; সেই
 বৃদ্ধি কৰিলে আমাৰ বজাক তুমি ধৰি লৈ যাব পাৰিবা।
 আমাৰ বজাই হুপৰীয়া ভাত খাবৰ সময়ত তেওঁৰ গাৰ
 ৰাজ-অলঙ্কাৰপাতি, মূৰৰ মুকুট খহাই, সাজকাপোৰ শোলো-
 কাই থৈ ভাত খাবলৈ যায়। সেই চেগতে যদি তুমি সেই
 ৰাজ অলঙ্কাৰ, সাজকাপোৰ, আৰু মূৰৰ মুকুট পিন্ধি বজাৰ
 সিংহাসনত বহিব পাবা, তেন্তে তুমি বজা হৈ ছকুম দি
 তেতিয়াই বজাক বন্দী কৰি ধৰি লৈ যাব পাৰিবা।

চিকৰপতি। ঠিক বৃদ্ধি ওলাইছে। আজি হুপৰীয়াই সেই
 বৃদ্ধিকে কৰি কাৰ্য্য সিদ্ধি কৰিব লাগিব।

নিকৰপতি। তেন্তে তুমি আজি হুপৰীয়া বজাৰ তামুলীচৰাৰ
 হুৰাবচুকত লুকাই থাকিবা; মইও থাকিম। চেগ বৃদ্ধি
 মই ঠাৱ দিলেই, তুমি ততালিকে সেই কাম কৰিবা।
 এতিয়া মই যাওঁহে। হুপৰীয়াটোক তাত নিশ্চয় আমাৰ
 হুইবো দেখা হব।

[প্ৰস্থান ।

দ্বাদশ দৰ্শন ।

ডিঙানগৰৰ বজাৰ বৰচৰা ।

চিকৰপতি ৰাজঅলঙ্কাৰ আভৰণ আৰু
কিৰীটি পিন্ধি সিংহাসনত ।

চিকৰপতি । (প্ৰচণ্ডভাৱে তৰোৱাল ঘূৰাই) মোৰ পাত্ৰ মন্ত্ৰী
সভাসদসকল ! তোমালোকে জানিবা, আজিৰপৰা মই এই
ডিঙা নগৰৰ বজা হৰোঁ। আগৰ বজা ভাগিল। মোত
বাঞ্চে আন কোনো বজা ইয়াত থাকিব নোৱাৰে। যি
আছে, তাক এতিয়াই ধৰি আনি লোৱ ডিঙাত সূমাই,
মোৰ ঘাটত থকা সৰুকলি বৰকলি নাৱত ভৰাই দিব লাগে।
এতিয়াই ! এতিয়াই ! এই কথাৰ অলুখা হলে, কাবো
মুৰ নাথাকে। মন্ত্ৰী ! এতিয়াই মোৰ হুকুমতে কাম হব,
লাগে। (বেগেৰে তৰোৱাল ঘূৰায়)।

[মন্ত্ৰী পাত্ৰ সকলো বিচূৰ্ত্তি ।

মন্ত্ৰী । (ভেৰাচেকা খাই, হাতযোৰকৰি) মহাৰাজ ! মহাৰাজ !
বন্দীয়ে এতিয়াই মহাৰাজৰ আদেশ পালন কৰিম।
কোটাৱাল ! মহাৰাজৰ হুকুম মতে এতিয়াই কাৰ্য্য কৰ ।

[পাত্ৰ মন্ত্ৰী সভাসদ কোটাৱাল সকলোৱে

আগৰ ৰজাক বান্ধি আনি বৰকলি নাৱতৈ

লৈ যায়। চিকৰপতিয়ে ৰাজঅলঙ্কাৰ ৰাজ

বেশ পৰিত্যাগ কৰি পিছে পিছে গৈ,

বৰকলি নাৱতৈ আহি তেতিয়াই নাও

মেলি দিয়ে।

ত্রয়োদশ দৰ্শন ।

চিকুণপুৰ বজাৰ ববচৰা ।

দুত । (বজাৰ আগত আঁঠু লৈ) সৰ্গদেৱ ! চিকৰপতি বৰ
চোৰৰ ববকলি সৰুকলি নাও ঘাটত লাগিছেহি । আই-
দেৱলৈ দিপুলিপ বজাৰ কোৱ'ৰ এটিও আনিছে ।

ৰজা । (বং পাই) মন্ত্ৰী ! তোমালোক সকলো সভাসদ গায়ন
বায়ন ঢুলীয়া খুলীয়াৰে সৈতে বাত্ৰভণ্ড বজাই ঘাটলৈ যোৱা ;
মোৰ জোৱাইক নাৱৰপৰা তুলি আগবঢ়াই লৈ আহাঁগৈ ।
শুনাই দিয়া—মোৰ ৰাজ্যত আজি সকলোৱে আনন্দ কৰক ।
কাইটো মোৰ আইদেৱৰ বিয়া হব ।

চতুৰ্দশ দৰ্শন ।

চিকুণপুৰৰ বজাৰ অন্তঃপুৰ ।

বজাৰ ন জোৰায়েক, পাটমাদৈ আইদেৱ,
আৰু বংদৈ লিগিৰী ।

পাটমাদৈ । (জোৰায়েকৰ মুখত আৰু পিঠিত হাত ফুৰাই)
মোৰ বোপাইৰ গাত এইবোৰ লোৰ ডিঙাৰ সাঁচ বহিল ।
মোৰ বোপায়ে বব ছুথ পালে দেহি !

বংদৈ । ছুথ নকৰিলে জানো মুখ ভৰে ? যতন নকৰিলে জানো
বতন মিলে ? ছুথ নকৰাহেঁতেন জোৰায়ে পূৰ্ণিমাৰ জোন
যেন আমাৰ আইদেওক পালেহেঁতেন কেনেকৈ ?

[আইদেবে লাজত মুখ ঢাকে ।

জোৰায়েক । সেইটো হয় । মোৰ ৰাজ্য ধন সম্পত্তি যদিও
মোপাই গল, তথাপি মই পোৱা বতনৰ মোল তাতকৈ
সবহ ।

[আইদেৱ উঠি পলাব খোজে । বংদৈয়ে
আজুৰি ধৰি বখায় ।

বংদৈ । অৰ্থাৎ জোৰাই, তোমাক জানিবা গোব মাৰি গঙাত
পেলোৱা হল ।

আইদেও । যা এইজনী ! গুচ ।

বংদৈ । মই কলৈ যাম ? জী জোৰাইক আগত লৈ মই বেহ-
ৰূপ চাই বং কৰিবলৈ আহিছোঁ, গুচি যাম কলৈ ? বিয়াৰ
দিনা লৰালৰি হল দেখি মই হেপাই পনুৱাই জোৰানাৰ
আমাৰচেৰেক গাবলৈ নেপালোঁ; দেইদেখি এতিয়াই আমাৰ-
চেৰেক গাওঁ,—

“জয় লুইতৰ চপৰা ।

জয় দবাটো জপৰা ॥”

আইদেও । তই মনে মনে নাথাক নে ?

।। জোৰাই । নেলাগে মনে মনে থাকিব, কি গাব খুজিছে
বা গাওঁক ; মোৰ শুনি ভাল হে লাগিছে ।

মে বংদৈ । “জয় বহি ফটা কঁথা সীয়ে হে বাম ।”

গুচ আইদেও । তই এইবোৰ নাম গালে, মই ঠিক কৈছোঁ, ইয়াৰ
ক পৰা উঠি গুচি যাম ।

বংদৈ । বাকু এনে নাম নাগাওঁ দিয়ঁ । ভাল নামকে গাওঁ—

“তুলিতে তলিচা,

বহিছে আইদেও,

শৰাইলে মেলিছে চুলি হে বাম ।

।চকৰ্পাত নিকৰ্পতি ।

৫৯

দহো আঙুলিয়ে,
বহু জ্বলিছে,

নেপুৰে ধৰিছে তুলি হে বাম ॥”

“সোণাৰিৰ শালতে,
দিনো টিকেটিকায়,

আইদেওৰ হাতলৈ খাৰু হে বাম ।

চিন্তা নকৰিবা,

আমাৰে আইদেও,

হবাগৈ আলাসৰ লারু হে বাম ॥”

“কেলেই কুটিলা,

১চুমৈকৈ পচলা,

লোকে বাৰ্টি ভৰাই খাব হে বাম ।

কেলেই তুলিলা,

ৰূপহী আইদেওক,

লোকে বন কৰা খাব হে বাম ॥”

আইদেও । হৈছে আৰু মনে মনে থাক ।

বংদৈ । অ, বুজিছোঁ; দৰাৰ হৈও গাব লাগে ।

“তুলসীৰ মালা লৈ,

চিকৰ্পতি নিকৰ্পতি

যি যজ্ঞোত বহিছে,
সেই জনা মইনাৰ স্বামী হে বাম ।
ৰূপ নো কি চাবা,
গুণ নো কি চাবা,
সাক্ষাততে অন্তৰ্য্যামী হে বাম ॥”

এতিয়া মোৰ কাণত লোকাপাৰ এজোৰ, ডিঙিত
কৰ্দ্দিশিৰীয়া বিবি, হাতত বাখৰপতোয়া খাৰু লাগে ।
নহলে মই হেপাহ শীলুয়াই জোৰা-নাম গাম ।
মাদৈ । বান্ধু মই সেইবোৰ তোক দিম । আইদেৱে বেয়া পাৰ
বেতিয়া জোৰানাং নাগাবি ।
বান্ধু । অকল মোকে দিলে নহব ।
আইদেও । অ বুজিছোঁ, বুজিছোঁ, চিকৰপতিকো দিব লাগিব ।

[বান্ধুয়ে অলপ লাজৰ

ভাৱ দেখুৱায় ।

মাদৈ । তোৰ চিকৰপতিক তো বজাই ধন বস্ত্ৰৰে পুতিলে ;
আৰু কি দিব লাগে ? মুখখন বাকী আছিল, গুনিছোঁ,
গোকতে! সোণৰ বৰি আৰি দিছে ।
জোৰায়েক : এই বজা হলে চিকৰপতিক মন্ত্ৰী পাতিম ।
আইদেও । তেন্তে নো তোক আৰু কি লাগিছে ? তই
মন্ত্ৰীপনী হ'লিয়েই দেখোন ।

চিকব্‌পতি নিকব্‌পতি ।

৬১

বংদৈ । মই মস্তীনী হলো যদি, ভী জোবাইক এছোলোকা
আনীর্কানকে দিও :—

“চন্দ্রও চিকুণ এ,
সূর্য্যও চিকুণ এ,
চিকুণ সবগবে তবা হে বাম ।
সবাতকৈ চিকুণে,
আমাৰে আইদেও,
দবাৰ মন মুহিব পবা হে বাম ॥
বাৰীও নহবি,
খাৰীও নহবি,
হবি স্বামী স্ত্ৰীগিনী হে বাম ।
সাত আলতীয়ে,
গাঁঠিয়ন খুন্দিছে,
উৰুলি এজোক দিয়ে হে বাম ॥”

[উৰুলি দিয়ে ।

আব-কাপোব ।